

DARKO BEKIĆ

KPSS I POLITIKA »NAUČNOG UPRAVLJANJA« SOVJETSKOM PRIVREDOM

Suvremenu etapu razvoja sovjetskog privrednog sistema, gledano osobito sa mikroekonomskog stajališta, bitno karakterizira nastojanje da se racionalizira cjelokupni ekonomski sistem i njegovo funkcioniranje, da se na svim nivoima upravljanja uvedu najefikasnije, znanstveno provjerene metode i rješenja.¹

U tom smislu, CK KPSS ističe: »... Radi ubrzanja naučno-tehničkog progressa važno je usavršavati forme organizacije industrije osiguravši, recimo, takav oblik proizvodnje koji odgovara zahtjevima momenta. To predviđa znatno proširenje istraživanja i razradu u samoj industriji, stvaranje u poduzećima konstrukcionih biroa, moćne eksperimentalne baze, popunjavanje industrije znatnim brojem naučnih kadrova. Sve to, naravno, mogu da izvrše samo velika integrirana poduzeća i kombinati, što čini njihovo stvaranje naročito aktualnim. Ozbiljan efekt može da da u mnogim slučajevima integracija naučno-istraživačkih ustanova i preduzeća, stvaranje moćnih naučno-privrednih kompleksa«². Ekonomska politika KPSS danas definira kao svoja tri ključna zadatka: povećanje blagostanja trudbenika, efikasnosti proizvodnje i usavršavanje sistema upravljanja privredom.

Da bi se povećala efikasnost proizvodnje, CK KPSS smatra da je prije svega potrebno postići racionalniju potrošnju sirovina, uštedu radne snage i poboljšanje kvalitete proizvodnje. U tom smislu naglašuje se i kurs na poboljšanje strukture industrije, usavršavanje čitavih kompleksa uzajamno povezanih grana koje se trebaju razvijati po određenom programu (gorivno — energetski kompleks, metalurgija i strojogradnja, elektronika i kemijska industrija).

Treći spomenuti zadatak osobito je važan za razumijevanje uloge sovjetskog poduzeća u privrednom sistemu, pa ćemo se na njemu opširnije zadržati.

¹ O tome vidi zbornik *Naučnoe upravljanije obščestvom*, red. prof. V. G. Afanasjev, Izdateljstvo »Mysl«, Moskva, 1971.

² Vidi: *Izveštaj CK KPSS XXII Kongresu KPSS*, Informativni bilten Ambade SSSR u SFRJ »Sovjetske novosti«, br. 16 (211) 1971., str. 26—27.

Koncepcija »Naučnog upravljanja«

Prvo treba reći da je problem upravljanja postavljen na svim važnijim skupovima KPSS i Ministarskog vijeća, od rujanskog plenuma 1965. do danas. U prosincu 1969. na Plenumu CK to je pitanje ponovno istaknuto u prvi plan, a kao osobito aktualno postavljeno je i na XXIV. Kongresu KPSS u lipnju 1971.

Kako se objašnjava potreba usavršavanja sistema upravljanja?

Prije svega ističe se da je sovjetska privreda silno povećala svoje razmjere i doživjela velike strukturalne promjene, tako da su se pred sistem upravljanja, naprosto, postavili mnogi novi i kompleksni zahtjevi. Osim toga u prethodnom razdoblju znatno su se proširile mogućnosti za poboljšanje upravljanja, što se dovodi u svezu s povećanim nivoom znanja i stručnosti kadrova i širokih narodnih masa s jedne strane i brzim razvojem nauke o upravljanju i elektronske računске tehnike s druge strane.

Aktualnost problema upravljanja u SSSR-u postavlja se i s idejnog stajališta. Uvažava se naime stav da racionalno i efikasno upravljanje doprinosi radnoj atmosferi i entuzijazmu širokih narodnih masa, dok s druge strane »ništa tako ne rashlađuje ljude kao pojave nepromišljenih odluka, javašluka ili birokratizma pojedinih funkcionera, koje vode tome da se uzalud traći rad, društvena bogatstva, stvorene vrijednosti.«¹

U razdoblju između dva posljednja kongresa KPSS 1966. i 1971. obnovljen je sistem upravljanja po granama, pa je tako porastao i nivo centraliziranog rukovođenja narodom privredom. U skladu s odlukama Plenuma CK od rujna 1965. industrija je prevedena na novi sistem planiranja i ekonomske stimulacije, što je dalo pozitivne rezultate. Nastoji se šire nego prije angažirati radbenike u upravljanju proizvodnjom, proširiti privrednu kompetenciju republika i oblasti, a i operativnu samostalnost poduzeća.²

Smatra se, međutim, da metode upravljanja zahtijevaju daljnji kontinuirani razvoj. Tako se u prvi plan ističe potreba daljnjeg usavršavanja sistema planiranja. Pri tome se podrazumijeva točnije proučavanje društvenih potreba znanstveno prognoziranje ekonomskih mogućnosti, analiza različitih varijanata odluka i potreba razvoja perspektivnog dugoročnog planiranja. Što se znanstvene metodologije tiče, osobita pažnja pridaje se ekonomsko-matematičkom modeliranju, sistemskoj analizi i drugim suvremenim instrumentima planiranja. Razradba sistema automatskog upravljanja cijelim granama i općedržavnog sistema

¹ *Ibidem*, str. 30.

² Nakon XXIII. Kongresa proširena su prava rajonskih, gradskih i seoskih sovjeta, pa i u koordiniranju poslovanja poduzeća i privrednih organizacija što se nalaze na njihovu teritoriju. U tom pravcu pojačana je materijalna osnova sovjeta, ali i aparat. Vrhovni sovjeti saveznih republika također proširuju svoje kompetencije, u nadzoru osnovnih sektora privredne izgradnje. U tom pravcu povećan je broj stalnih komisija i reorganizirana njihova djelatnost ako deputi imaju veće mogućnosti nadzora nad radom izvršnih organa i kod izrade zakonskih projekata.

prikupljanja i obradbe informacija smatra se važnim segmentom ekonomske politike Partije.¹

Velika važnost pridaje se usavršavanju organizacijske strukture upravljanja. U vezi s tim pokušava se rad Državnog planskog komiteta i drugih općedržavnih organa poboljšati tako da ih se oslobodi poslova dnevne ekonomske politike, a prepustiti im da pažnju koncentriraju na bitne probleme razvoja narodne privrede. U tom pravcu vjerojatno treba promatrati i stav koji je XXIV. Kongres zauzeo o potrebi povećanja uloge i proširenja samostalnosti ministarstava i nadležstava, te preciznijeg nominiranja njihovih funkcija.

Tekovine znanstveno-tehničke revolucije i iskustva stečena koncentracijom privrede uvjerali su sovjetske kreatore ekonomske politike da je jedina ispravna orijentacija — stvaranje velikih proizvodnih integracija i kombinata, kako u industriji tako i u poljoprivredi.²

Uočeno je već da se ovakav proces sukobljava s administrativnim preprekama i odnosima resorske podčinjenosti, pa se inzistira na prevladavanju ovih prepreka.

Što se tiče načela odgovornosti, KPSS i dalje inzistira na »lenjinskom načelu« individualne odgovornosti (jedinonačalije), te preciznom utvrđivanju prava i obveza na svim nivoima upravljanja.

U vezi s racionalizacijom upravljanja uočeno je da u praksi postoji previše hijerarhijskih stupnjeva, pa se često ističe potreba za pojednostavnjivanjem sistema odlučivanja i preciznijem utvrđivanju kompetencija.

Svi ovi problemi i zadaci koji se iz njih nameću osnivaju se na pretpostavci o potrebi čvršćeg korištenja ekonomskih poluga što utječu na proizvodnju. Načelo privrednog računa, cijene, dobit, kredit, materijalno stimuliranje i drugi instrumenti robno-novčanih odnosa trebaju stvoriti takve ekonomske uvjete koji će doprinijeti uspješnijoj djelatnosti radnih kolektiva i osigurati prave kriterije za mjerenje rezultata njihova rada.³

U dosadašnjem provođenju privredne reforme u SSSR-u uočene su stano-vite greške i teškoće. Zato je KPSS, na svom posljednjem Kongresu, godine 1971. pokazala glavne pravce akcije ekonomske politike Partije. Tako se smatra da sada treba stvoriti takve ekonomske uvjete koji bi:

a) poticali poduzeća da preuzimaju optimalne obveze, da usvajaju maksimalne planove i da racionalnije koriste materijalne i druge resurse;

b) da više stimuliraju ubrzanje znanstveno-tehničkog progressa i povećanje proizvodnosti rada;

c) da doprinose dosljednijoj borbi za poboljšanje kvaliteta proizvoda.

Zbog toga se i dalje inzistira na dosljednoj primjeni načela privrednog računa kako u industrijskim poduzećima, kolhozima, sovhozima, tako i na vi-

¹ Vidi: *Direktive XXIV Kongresa KPSS za petogodišnji plan razvitka narodne privrede SSSR-a u periodu od 1971. do 1975. godine*, Dom sovjetske kulture, Beograd, Vjesnik, Zagreb, 1971.

² L. I. Brežnjev o tome govori slijedeće: »Kurs na stvaranje udruženja i kombinata mora se odlučnije provoditi, jer u perspektivi oni treba da budu u privrednom računu osnovne karike društvene proizvodnje.« (*Referat na XXIV. kongresu Partije*, »Sovjetske novosti«, No. 16/1971., str. 31.)

³ Vidi: *Osnovii i praktika hazjajstvenoi reformi v SSSR*, red N. E. Drogočin-ski, V. G. Starodubrovski, Izdateljstvo »Ekonomika«, Moskva, 1971, str. 77—130.

šim nivoima organizacije privrede — u glavnim upravama, ministarstvima, teritorijalnim i republičkim privrednim organima.

Međusobni privredni ugovori pokazali su se u reformskom razdoblju kao pogodan instrument racionalizacije poslovanja. Isto tako inzistira se na daljnjem usavršavanju planskih zadataka i ekonomskih normativa na nivou poduzeća i integracija.

Dosljednije nagrađivanje prema radu smatra se vrlo važnim čimbenikom efikasnosti proizvodnje. Poseban problem kojim se u SSSR-u nastoji posvetiti više pažnje jest šire angažiranje radnika u upravljanju proizvodnjom. U kojim se razmjerima o tome razmišlja, govori slijedeći citat: »Učešće trudbenika u upravljanju privredom se ne ograničava na privrednim zadacima u okviru pojedinačnog radnog kolektiva. Treba prilaziti toj stvari šire, uzimajući u obzir ulogu koju u rukovođenju privredom igraju naša Partija i sovjetska država. Njihova politika, pa i ekonomska, diktirana je životnim interesima radnih ljudi. Nju razrađuju predstavnici trudbenika u izbornim organima, uz široko učešće masa u pretresanju važnih planova i odluka. Trudbenici aktivno učestvuju i u kontrolisanju izvršenja tih odluka. Partija će i ubuduće razvijati sve te forme socijalističke demokratije.«¹

Velika uloga u upravljanju privredom i dalje se dodjeljuje osnovnim partijskim organizacijama, koje, koristeći se svojim pravom kontrole privredne djelatnosti, i dalje bitno utječu na poslove u proizvodnji. Isto tako ističe se uloga sindikata, osobito u razvoju socijalističkog najtecanja, masovnog tehničkog stvaralaštva i učvršćenja radne discipline.

U posljednje vrijeme ponovno su aktivirana proizvodna savjetovanja, radničke skupštine i opći sastanci kolhoznika, a u sovjetskim sredstvima javnog informiranja redovito se ističu, kao pozitivni primjeri, rukovodioci poduzeća, kombinata, pa i ministarstava ako redovno polažu račun o radu neposrednim proizvođačima.

Deveti petogodišnji plan 1971.—1975.

»Petogodišnji plan razvitka narodne privrede SSSR-a od 1971. do 1975. godine« donesen je poput svih ostalih na osnovi direktiva Kongresa KPSS.

Za devetu petoljetku postupak je tekao na slijedeći način: XXIV. Kongres KPSS saslušao je referat predsjednika Ministarskog vijeća SSSR-a. A. Kosigina o Direktivama za petogodišnji plan razvitka i odlučio:

- a) da usvoji Direktive za petogodišnji plan razvoja;
- b) da Ministarsko vijeće SSSR-a na osnovi ovih direktiva osigura do 1. kolovoza 1971. izradu plana, i to po godinama, za ministarstvo, resorne službe i savezne republike;
- c) da se pri razradi petogodišnjeg plana razvitka narodne privrede razmotre prijedlozi izneseni na XXIV. kongresu KPSS, na republičkim partijskim kongresima, na pokrajinskim, oblasnim gradskim i rajonskim konferencijama, na sastancima osnovnih partijskih organizacija i na skupovima trudbenika; ta-

¹ *Ibidem*, str. 32.

kođer da se razmotre prijedlozi što su ih dali pojedini radnici, kolhoznici, stručnjaci i znanstvenici;

d) da Ministarsko vijeće SSSR-a do 1. rujna 1971. iznese nacrt novog Petogodišnjeg plana na razmatranje Vrhovnom sovjetu SSSR-a.

Po zaključcima Kongresa izrada plana najvažniji je privredno-politički zadatak svih partijskih, državnih i privrednih organizacija.

Kao najvažniji zadatak petoljetke istaknuto je: »Da se obezbedi značajan uspon materijalnog i kulturnog nivoa života naroda na bazi brzog tempa razvitka socijalističke proizvodnje, na bazi povećanja njene efikasnosti, na bazi naučno-tehničkog progressa i ubranog povećanja produktivnosti rada.«¹

U tom smislu Direktivama se zahtijeva poboljšanje proporcija društvene proizvodnje i brz tempo razvitka poljoprivrede, a osobito industrijskih grana koje proizvode robu široke potrošnje. Također je potrebno osigurati znatno povećanje efikasnosti svih grana narodne privrede, tako da se u tijeku pet godina narodni dohodak poveća za 37 do 40 posto, od čega barem 80 do 85 posto na osnovi povećane proizvodnosti rada. Isto tako Direktive jednim od osnovnih zadataka narodne privrede SSSR-a smatraju ubranje tempa znanstveno-tehnološkog napretka, putem svestranog razvitka, razvitka istraživanja u najperspektivnijim područjima znanosti, putem skraćivanja rokova uvođenja rezultata znanstvenih istraživanja u proizvodnju, putem široke zamjene ručnog rada strojnim radom i usavršavanjem granske i međugranske strukture narodne privrede.

U vezi s time ističe se da je među osnovnim zadacima i podizanje nivoa obrazovanja i kvalifikacija trudbenika, prelazak na opće srednje obrazovanje omladine, školovanje visokokvalificiranih stručnjaka i prekvalifikacije u vezi s uvođenjem nove tehnike i organizacije rada.

Usavršavanje upravljanja, planiranja i ekonomskog stimuliranja u proizvodnji, u skladu sa zahtjevima suvremene etape komunističke izgradnje, također se ističe kao jedan od osnovnih zadataka razvitka narodne privrede u narednom petogodišnjem razdoblju.²

Stoga Direktive zahtijevaju predvođenje svih poduzeća i organizacija u granama materijalne proizvodnje i u sferi uslužnih djelatnosti, koje posluju na načelu privrednog računa, na nove metode planiranja i ekonomskog stimuliranja.

Također se traži da planovi imaju viši stupanj znanstvene obrazloženosti, što će se postići povećavanjem njihove izbalansiranosti, dubljim rješavanjem socijalno-ekonomskih mjera, problema znanstveno-tehničkog progressa i pitanja međugranskog karaktra. Zahtijeva se, nadalje, unapređivanje perspektivnog planiranja razvitka, korištenjem prognoza o naučno-tehničkom napretku, porastu stanovništva, prirodnih resursa i drugih elemenata.

¹ Vidi: *Direktive XXIV Kongresa KPSS za petogodišnji plan razvitka narodne privrede SSSR u periodu od 1971. do 1975. godine*, Dom sovjetske kulture, Beograd, Vjesnik, Zagreb, maj 1971, str. 9.

² O tome Direktive kažu: »... Neophodno je primeniti najmoderniju tehniku u upravljanju. Neophodno je široko angažirati trudbenika u upravljanju ekonomikom; svestrano uvoditi naučnu organizaciju rada, usavršavati oblike i sisteme plaćanja rada, materijalnog i moralnog stimulisanja zaposlenih lica...« *Ibidem*, str. 10.

Direktivama XXIV. Kongresa KPSS određuje se također da u sklopu unapređivanja sistema upravljanja i planiranja treba poduzećima i kolhozima odrediti i izradu planova koji osiguravaju najmanji utrošak materijalnih rezervi i radne snage, zatim da treba osigurati široko sudjelovanje radnika, kolhoznika, inženjera, tehničara i službenika u sastavljanju petogodišnjih planova i općenito ojačati zainteresiranost poduzeća i proizvodnih udruženja za povećanje društveno potrebnih artikala, osobito novih i tehnički savršenih.

Smatra se da će u slijedećem razdoblju važnih zadataka biti i na poboljšanju planiranja fondova zarada, jačanju kontrole nad njihovim trošenjem i, u tom smislu, povećanju odgovornosti rukovodilaca za njihovo pravilno trošenje.

Isto tako važno je pitanje usavršavanje cijena na veliko industrijskih proizvoda, s obzirom na ulogu koju cijene na veliko igraju u sklopu sovjetskog sistema cijena (tj. njihove stimulativne uloge u pogledu uvođenja tehnoloških inovacija i poboljšanja kvalitete). S tim u vezi javlja se i potreba za daljnjim jačanjem sistema dobiti kao glavnog izvora državnog dohotka i jačanjem utjecaja što ga smanjenje troškova proizvodnje ima na formiranje dobiti.

U vezi s novčanim tokovima Direktive se zalažu za ubrzanje cirkulacije obrtnih sredstava, jačanje uloge financijskih i bankarskih organa, za potpuniju mobilizaciju rezerva u proizvodnji i za povećanje njezine efikasnosti, te, uopće, za šire korištenje financijsko-kreditnog mehanizma u interesu bržeg tehničkog progressa i intenzifikacije proizvodnje.

U pogledu upravljanja, u pet godina tekućeg plana dovršit će se prelazak industrije na dvostupnjeviti i trostupnjeviti sistem upravljanja, povećati će se odgovornost ministarstava za puno zadovoljenje društvenih potreba, za tehnički nivo i kvalitetu tih proizvoda. Već se poduzimaju mjere za poboljšanje rada ministarstva kao najvišeg stupnja upravljanja u odnosu na pitanja perspektivnog razvoja grane, tehničke politike, povećanja efikasnosti kapitalnih ulaganja, boljeg korištenja stručnjaka i daljnjeg razvoja specijalizacije, kooperacije i integracije.

U tijeku Devete petoljetke usavršavaju se metode određivanja potreba privrede u pogledu sredstava za proizvodnju i razrada obrazloženih norma utroška sirovina, repromaterijala, goriva i električne energije, a također i normativna korištenja opreme, strojeva i mehanizacije. U vezi s time Direktive nalažu da treba široko uvoditi potrebnu elektronsko-računsku tehniku kako u poduzećima tako i na višim nivoima upravljanja, gdje treba započeti radove na stvaranju automatiziranih sistema za planiranje i upravljanje cijelim granama, teritorijalnim organizacijama i udruženjima, imajući u vidu stvaranje općedržavnog automatiziranog sistema za prikupljanje i obradu informacija, radi evidencije planiranja i upravljanja privredom preko državnog sistema računskih centara i jedinstvene automatske mreže sistema veza u zemlji.

Isto tako široka primjena elektronsko-računske opreme planira se i u sklopu unapređivanja izravnih i trajnih veza među pojedinim poduzećima, proširivanja grosističke trgovine preko teritorijalnih baza za opskrbljivanje i plasman, preko mreže skladišta i prodavaonica.

Iz obilja brojaka, zadataka, ciljeva i načela što su ih Direktive zacrtale zainteresirani promatrači pokušali su izvući neke posebne novosti u pogledu

daljnjeg razvoja privrednog sistema u SSSR-u. Tako, na osnovi ovdje prikazanog odjeljka Direktiva o »Usavršavanju upravljanja i planiranja«, neki dolaze do zaključka da se u sklopu Devete petoletke u SSSR-u neće dalje inzistirati na jačanju inicijative i privredne samostalnosti poduzeća i materijalne zainteresiranosti radnika, nego da se naglašuje uloga centralnih organa planiranja i rukovođenja, potreba široke primjene ekonomsko-matematičkih metoda elektronskih računala, organizacijske tehnike i sredstava veze, te jačanja discipline.¹

Diskusija koja se s druge strane razvila na stranicama sovjetskoga tiska vrlo je široka, u skladu sa zamjerkama koje su registrirane u Direktivama, a isto tako i s ciljevima koje nameće ovaj važni privredno-politički dokument.

Pri tome je karakterističan članak direktora Čeljabinske tvornice čeličnih cijevi, J. Osadžija, objavljen u »Pravdi«, 16. veljače 1971. Autor ističe da jedan pogon njegove tvornice, koji inače proizvodi visokokvalitetne cijevi za plinovode, mora logikom administrativne podređenosti, proizvoditi i vodovodne cijevi (oko 30 posto od ukupne proizvodnje tvornice koje, izrađene postojećom opremom u njegovoj tvornici, imaju promjer 2—3 milimetra veći nego što bi to bilo potrebno. Zbog toga se svake godine u zemlju bukvalno zakopava 200 tisuća tona metala više nego što je potrebno. Zato J. Osadžij zaključuje: »Koristiti se složenom tehnikom za neodgovarajuće ciljeve — rasipništvo je.«

Zamjerke su jasne i na liniji Direktiva partijskog kongresa, ali ipak pokreću jedno nadasve načelo pitanje. Direktor spomenutog poduzeća na nedostatke može upozoriti u centralnom partijskom listu, ali u svojoj tvornici tome ne može stati na put, jer se radi o naređenju »odozgo«.

Četiri osnovna principa

O sovjetskoj koncepciji državnog poduzeća zadatak upravljanja socijalističkim poduzećem ne može biti drugo do »osiguranje ravnomjernog i planskog procesa proizvodnje.«² U skladu s time plansko upravljanje privredom zahtijeva maksimalnu usklađenost u radu svih njezinih jedinica, bezuvjetno izvršavanje državnih planskih zadataka u svim poduzećima.

Drugi važni zadatak socijalističkog upravljanja proistječe iz zakonomjernosti kontinuiranog rasta i usavršenja socijalističke privrede.

Upravljanje poduzećem mora biti organizirano tako da osigurava visoki tempo razvitka, neprekidni tehnički progres i visoku efikasnost proizvodnje. Što se razumnije i pažljivije iskorištavaju radni, materijalni i novčani resursi i usavršava poslovanje, to brže raste materijalno blagostanje naroda.

Iz svega ovog, po sovjetskoj ekonomskoj doktrini, proizlazi da je »dostizanje najboljih rezultata, uz najmanji utrošak i u interesu društva — neprijeporni zakon socijalističkog privređivanja.«³

¹ O tome vidi, npr., »Ekonomska politika«, No. 986, 22. II 1971, str. 46—47, *Petoletka standarda*.

² *Osnovii ekonomičeskih znanii*, Izdatel'stvo političeskoj literatury, Moskva, 1971, str. 59.

³ *Ibidem*, str. 59.

Uz to se jedan od zadataka upravljanja socijalističkim poduzećem sastoji i u tome da osigura optimalne uvjete rada i života radnog kolektiva, pravilan odnos između osobnih društvenih i društvenih interesa.

Sistem upravljanja proizvodnjom ne regulira se samo ekonomskim kriterijima, nego i društveno-političkim. U SSSR-u zato smatraju da su osnovni principi upravljanja socijalističkom proizvodnjom — jedinstvo političkog i privrednog rada, demokratski centralizam, individualna odgovornost (jedinonačalije) i sudjelovanje masa u upravljanju, te pravilno povezivanje materijalnih i moralnih stimulacija u radu.

Razmotrimo detaljnije ova četiri osnovna principa

Pravilno rukovoditi privredom po sovjetskim shvaćanjima znači osigurati politički pristup privrednim pitanjima. Politički pristup rješavanju privrednih pitanja jest, na primjer, odlučna borba protiv lokalističkih shvaćanja i uskoresorskih interesa poduzeća i privrednih organa, koji nanose štete općedruštvenim interesima. Politički pristup, nadalje, znači pravilno povezivanje tekuće privredne djelatnosti s političkim radom u masama, jer privredni uspjesi u mnogome ovise o stupnju partijsko-političkog rada.

»Političko i privredno upravljanje našim društvom provodi Komunistička partija — borbena, provjerena avangarda sovjetskog naroda, što okunlia vodeći, najsvjesniji dio radničke klase, kolhoznog seljaštva i inteligencije SSSR-a. Oslanjajući se na teoriju marksizma-lenjinizma i stečeno iskustvo, KPSS udružuje, koordinira i usmjerava djelatnost svih stupnjeva upravljanja Partijsko rukovodstvo privredom ne ostvaruje se zaobilazanjem privrednih organa, već preko njih, razradom ekonomske politike, kontrole, sistematskom pomoći privrednim organima, provođenjem organizatorskog i političkog rada u masama.«¹

Demokratski centralizam je drugi osnovni princip upravljanja socijalističkom proizvodnjom. U sovjetskoj interpretaciji »Demokratski centralizam znači organsko povezivanje jedinstvenog, centraliziranog državnog rukovodstva s razvitkom lokalne inicijative i stvaralačkom aktivnošću proizvodnih kolektiva. Princip demokratskog centralizma proizlazi iz same suštine socijalističkog karaktera proizvodnje. Društveno vlasništvo određuje objektivnu nepohodnost centraliziranog upravljanja narodnom privredom. Bez planskih načela i centraliziranog rukovođenja privredom nemoguć je uspješan razvoj socijalističke ekonomike.«² Posljednjih godina, u tijeku provođenja privredne reforme, u SSSR-u su znatno proširena prava saveznih republika, mjesnih organa i poduzeća. To, međutim, ne znači da je oslabilo centralizirano upravljanje privredom. Naprotiv, centralnim privrednim organima postavljen je zadatak rukovođenja narodnom privredom u ključnim pitanjima, a na osnovi moćnih poluga kao što su jedinstveni državni plan, jedinstveni centralizirani sistem društvenog računovodstva, cijena, financija i kredita.³

¹ *Ibidem*, str., 61.

² *Ibidem*, str. 62.

³ *Ekonomičeskaja rolj socijalističeskoga Gosudarstva*, Vidi: *Besedii po političeskoj ekonomii socijalizma*, Izdatelstvo političeskoj literatury, Moskva, 1971, str. 88—120.

Načelo individualne odgovornosti (jedinonačalije) daljnja je osnova upravljanja socijalističkom privredom. Zacrtao ga je još Lenjin (Vidi: *Razdoblje državne kapitalizma*), sa svrhom da spriječi neodgovornost u radu. Svaki radnik odgovoran je za svoj posao i podčinjen jednom rukovodiocu. Rukovodioci državnih proizvodnih poduzeća snose punu odgovornost za stanje i djelatnost poduzeća. U skladu s ovim načelom u SSSR-u se osobito pazi na pravilan izbor kadrova za rukovođeća mjesta, na njihovu političku i profesionalnu spremu.

»Jedinonačalije« u socijalističkim poduzećima povezuje se s različnim oblicima sudjelovanja svih trudbenika u upravljanju privredom kroz društvene organizacije, opće skupštine (opšćije sobranija), proizvodna savjetovanja (proizvodstvenije soveščanija), narodni nadzor (narodnyj kontrolj) i druge masovne organe. U SSSR-u se kao jedan od centralnih zadataka smatra upravo što šire uvlačenje trudbeničkih masa u upravljanje.

Četvrti osnovni princip upravljanja socijalističkom proizvodnjom po sovjetskoj ekonomskoj teoriji jest pravilno povezivanje materijalnih i moralnih stimulansa za radnike i proizvodne kolektive. Materijalna zainteresiranost ostvaruje se provođenjem sistema nagrađivanja prema radu i organizacijom privrednog računa. Provodeći načelo materijalnog stimuliranja, Partija istodobno provodi intenzivnu aktivnost na daljnjem razvijanju moralnih stimulansa u radu, komunističkom odgoju trudbenika, čije će značenje u tijeku daljnje izgradnje komunizam sve više rasti.

Povećanje stupnja partijnosti

Stvaranje krupnih proizvedenih »objedinjenja« omogućuje jačanje partijskog upravljanja privredom, povišenje nivoa organiziranosti i odgojnog rada u kolektivima. U lenjingradskim »objedinjenjima«, npr. u »Svjetlani«¹, tomu pridaju prvorazredno značenje. U lenjingradskom oblasnom komitetu KPSS (obkomu) smatraju da je unapređenje organizacijsko-partijskog rada i povećanje spremnosti osnovnih organizacija postignuto u »objedinjenjima« povećalo utjecaj Partije na privredne tokove i privuklo nove mase trudbenika upravljanju privredom. Ovo, naravno, u skladu s koncepcijom o rukovođećoj ulozi Partije u svim oblastima društvenog života.

U Lenjingradu se smatra da partijske organizacije u »objedinjenjima«, u uvjetima privredne reforme, umješno koriste široke mogućnosti za kompleksno rješavanje društvenih problema u kolektivima. Konkretno, u »Svjetlani« je u uvjetima koncentriranih materijalnih, znanstvenih, tehničkih i organizacijskih potencijala izrađen prvi plan socijalnog razvoja kolektiva u SSSR-u.

Ova inicijativa ubrzo je prihvaćena i u drugim tamošnjim »objedinjenjima«. Tako se danas u svim integriranim kolektivima daleko uspješnije rješavaju pitanja tehničkog progressa usporedno s društvenim problemima: poboljšanjem uvjeta rada i života, problem odmora i povećanja stupnja kvalifika-

¹ »Svjetlana« je veliko integrirano poduzeće (objedinjenje), specijalizirano za proizvodnju elektrovakuumske i poluvodičke materijale. (Vidi: *Ekonomičeskaja gazeta*, *Lenjingradskie proizvodstvenije objedinjenja*, No. 5. I 1970, str. 11—14.)

cija zaposlenih, obuke kadrova o stvarnim potrebama poduzeća, sredstvima i mogućnostima koji se pružaju u sklopu vlastitog kolektiva.

Pri partijskom komitetu (partkomu) »Svjetlane« djeluje dvogodišnji fakultet političkih i tehničkih znanosti za rukovođeće kadrove »objedinjenja«, škola za partijski aktiv i seminar za propagandiste i političke informatore (politinformatory). Isto tako osnovana je škola mladih komunista za kandidate i nove članove KPSS.

Visoki stupanj obučenosti članova partkoma i cijelog partijskog aktiva, i prisutnost visokokvalificiranih stručnjaka-komunista u »objedinjenju«, omogućuje partkomu da se temeljito angažira u proizvodnim i ekonomskim pitanjima »Svjetlane«, da pruži »odlučan doprinos usavršenju proizvodnje, njezinoj organizaciji i upravljanju da usredotoči pažnju kolektiva, a osobito komunista na rješavanje temeljnih pitanja kolektiva i u punoj mjeri iskoristi pravo kontrole rada administracije«. ¹

Partijski je komitet »Svjetlane«, na primjer, organizirao raspravu o sistemu privrednog računa. Na osnovi preporuka, prihvaćenih u diskusiji, donesena je Uredba o privrednoj računici »objedinjenja.« Ova Uredba adekvatno je utvrdila specifične uvjete poslovanja »objedinjenja« i tako pridonijela provedbi privredne reforme u »Svjetlani«.

Mogućnost uvođenja automatskog sistema upravljanja (ASU) u proizvodnju poluvodiča također je bila tema razgovora u partijskom komitetu. Nakon toga sastali su se partijski aktiv i upravi tvornice, u odjelu poluvodičkog pribora, komercijalnoj službi, računskom centru i u ostalim odjelima od kojih ovisi uvođenje ASU. Dobro pripremljene, konkretne mjere za izvršenje ovog zadatka nije bilo teško provesti, što također govori o pojednostavnjivanju sistema upravljanja u »Svjetlani«.

Iskustva rada ovog i drugih proizvodnih »objedinjenja«, po sovjetskim kriterijima, uvjerljivo dokazuju snagu i opravdanost takvog načina upravljanja u privredi. ²

¹ *ibidem*, str. 11.

² »Razvoj, objedinjenja označio je prelaz na novi oblik organizacije industrijske proizvodnje, koji osigurava koncentraciju i usavršenje specijalizacije i kooperacije, racionalnije korištenje kvalificiranih kadrova i materijalnih resursa, povoljnije uvjete za usavršavanje tehničkog i ekonomskog rukovođenja« (*Ibidem*, str. 11.).